

XXI. Retfærdiggørelse af tro

I kapitlet om *nyskabelsen* talte vi om det umulige i, at mennesket gennem sine gode gerninger skulle kunne betale sig fra sin skyld (s. 145 f.). Når det var umuligt for mennesket at fortjene sig ud af skylden, var det ikke kun, fordi mennesket ikke kunne gøre gode gerninger nok og dermed erhverve sig fortjeneste nok; men det var først og fremmest, fordi selve det at ville fortjene sig ud af skylden og således erhverve sig ret til tilgivelsen kun var en fortsættelse af forsøget på at være en, der skylder sig selv livet. Kapitlet om *forsoningen* mundede ud i, at forsoningen ikke betyder, at mennesket skylder Gud mindre end før, men tværtimod, at mennesket igen lever som den, der skylder Gud alt (s. 182). I de øvrige kapitler har vi på forskellig måde været inde på det samme, og når vi nu går over til at behandle læren om retfærdiggørelse af tro, er det igen den samme sag, det drejer sig om. Det er vigtigt at holde fast ved, at nyskabelse, opstandelse, forsoning og retfærdiggørelse ikke er forskellige ting, men det er forskellige sider af den samme virkelighed, den virkelighed, som har sit midtpunkt i Jesus Kristus.

Læren om retfærdiggørelse af tro er selve hovedpunktet i reformatorisk kristendomsforståelse (se Hal Koch s. 102-106). Det er her, hele den teologiske og kirkelige fornyelse, som reformationen førte med sig, har sit udspring. Læren, som den fremsattes af Luther, var ikke ny; der var ikke tale om en nyopfindelse, men om en genopdagelse af den forkyndelse af retfærdiggørelsen, som findes mest tydeligt i Paulus' Breve, navnlig i Romerbrevet og Galaterbrevet (Rom. 3,21-4,25; Gal. 2,15-4,7 se også Noack s. 239 f.).

Retfærdiggørelse af tro sættes både hos Paulus og Luther op i modsætning til retfærdiggørelse af gerninger. Da der imidlertid hæfter så mange misforståelser ved denne lære, må vi i det følgende prøve at få fat på, både hvad den betyder, og hvad den ikke betyder. Retfærdiggørelsen af tro skal *ikke* forstås sådan, at da mennesket ikke kan yde de gerninger, som egentlig kræves af det, får det en mindelig ordening med Vorherre, hvorefter det

kan nøjes med at tro i stedet for at gøre noget. Tro er ikke at forstå som en mindsteydelse, som kræves af mennesket, der ikke kan præstere den maksimale ydelse, som de gode gerninger er. En sådan tro, hvorved den troende skulle fortjene noget, ville selv være en gerning og følgelig intet have at gøre med den tro, der er tale om ved retfærdiggørelse af tro.

Så længe mennesket på en eller anden måde skal fortjene, betale eller yde sig tilbage til et retvendt forhold til tilværelsen og til Gud, er der tale om retfærdiggørelse ved hjælp af gerninger, også selvom man gør troen til den eneste ydelse, der kræves. Det samme gælder, hvis mennesket ved hjælp af korrekt tænkning, gennem en gyldig filosofi eller livsforståelse søger at bringe sig i et retvendt forhold til tilværelsen. Alt dette falder ind under det, som hos Paulus og Luther kaldes retfærdiggørelse ved lovens gerninger. Med andre ord, alt hvad et menneske foretager sig, i tanke, ord og gerning, med det formål at retfærdiggøre sig over for sig selv, over for andre, over for Gud eller livet, er en lovens gerning, og det gør i den henseende ingen forskel, om det er igennem en moralsk oprustning, en ateistisk filosofi eller en luthersk ortodoksi, mennesket søger at retfærdiggøre sig.

Retfærdiggørelse af gerninger vil altså sige, at mennesket retfærdiggør sig selv. Retfærdiggørelse af tro vil sige, at mennesket *ikke* retfærdiggør sig selv, heller ikke ved hjælp af sin tro. I troen er mennesket endegyldigt færdig med at retfærdiggøre sig selv, i hvad det så end foretager sig. Men at mennesket således er færdig med at retfærdiggøre sig selv har intet at gøre med fortvivlelse eller pessimisme i modsætning til optimismen og frejdigheden hos det menneske, som ufortrødent fortsætter med forsøget på at retfærdiggøre sig selv; men det har at gøre med tro, tro som det eneste alternativ til fortvivlelsen. Den, der i troen er færdig med at retfærdiggøre sig selv, er ikke færdig med det, fordi han fortvivlet har opgivet overhovedet at blive retfærdiggjort, endnu mindre fordi han selvtilfreds mener, at han ikke behøver at blive retfærdiggjort; men fordi han *er* retfærdiggjort, fordi Gud har retfærdiggjort ham.

Troen på allerede at være retfærdiggjort af Gud er ikke en side af kristentroen mellem andre; men det er selve troen i dens inderste væsen. Alt, hvad et menneske derfor foretager sig for at retfærdiggøre sig selv, er efter denne opfattelse gjort i vantro, er et udslag af vantro, hvor godt det så iøvrigt måtte være. Troen på retfærdiggørelsen forhindrer således ikke mennesket i at gøre gode gerninger, men den forhindrer det i at gøre noget som helst for at retfærdiggøre sig selv, og det vil sige, at først troen gør gode

gerninger mulige. For enhver gerning, et menneske gør for at retfærdiggøre sig selv, er ikke en god gerning, selvom den iøvrigt udfra en almindelig vurdering må anses for god.

Læren om retfærdiggørelse af tro siger ikke, at mennesket egentlig *skulle* retfærdiggøre sig selv; men da det ikke *kan* det, gør Gud det i stedet for. Den siger tværtimod, at mennesket ikke skal og aldrig har skullet retfærdiggøre sig selv, ja, det er dets forsøg på dette, der gør, at det har brug for retfærdiggørelse. Det er selv et udslag af menneskets syndighed og kan så langt fra formindske denne, som det kun kan forøge den. Det er nemlig en fortsættelse af menneskets forsøg på at være den, der skylder sig selv og ikke sin skaber livet. Eller som Luther siger: »Derfor, lige så bespotteligt, det er at sige, at et menneske selv er sin egen gud, skaber og opholder, lige så bespotteligt er det at ville retfærdiggøres gennem sine gerninger.«

En gængs indvending mod den lutherske retfærdiggørelseslære går ud på, at den gør mennesker uskikkede til gode gerninger, for hvorfor skulle man gøre sådanne gerninger, når man alligevel ikke kan fortjene noget ved dem. Af ovenstående vil det fremgå, at det netop er en sådan holdning, den lutherske lære er rettet imod, nemlig farisæismens holdning. For enten et menneske gør gode gerninger, fordi det derved mener at kunne fortjene noget, eller det ikke gør dem, fordi det alligevel ikke derved kan fortjene noget, er det forskellige udslag af samme holdning. Det er et henholdsvis positivt og negativt udslag af selvretfærdigheden, der efter paulinsk og luthersk opfattelse ikke kun består i at tro, at man er bedre, end man er, eller bedre end de andre, men i at have retfærdiggørelsen af sig selv som det væsentlige motiv til både at handle og at lade være med at handle.

I forsøget på at retfærdiggøre sig selv erkender mennesket på samme tid sin synd og erkender den dog ikke. Mennesket erkender sin synd, for så vidt som det ved, at det trænger til at retfærdiggøres. Men det skjuler for sig selv, hvori synden egentlig består, for så vidt som det vil retfærdiggøre sig selv. Det indser ikke, at dette forsøg selv er et udslag af synden. Først synder mennesket ved at ville være som Gud, være sin egen gud, d. v. s. den der skylder sig selv livet. Dernæst synder mennesket i anden omgang ved at ville være den, der skylder sig selv frelsen. Dets forsøg på at retfærdiggøre sig selv er dets fortsættelse i synden, i at ville skylde sig selv det, det skylder Gud.

Ved Kristus alene

Den tro, der er tale om ved retfærdiggørelsen af tro, er nu ikke tro på en lære. Man kan have en lære om retfærdiggørelse, men troen selv er ikke tro på en sådan lære, men tro på Kristus. Først i Kristus ser mennesket, hvad retfærdighed er, d. v. s. hvilket liv det er bestemt til som Guds skabning, og samtidig ser mennesket, at det ikke selv lever det liv. Det ene kan ikke skilles fra det andet; at se Kristus som lovens opfyldelse og at se sig selv som overtræder er to sider af samme sag. Men til denne »sag« hører også et tredje: nemlig at den retfærdighed, som mennesket ser i Kristus, men ikke ser i sig selv, den er skænket mennesket gennem Kristus. At se Kristus som det sande menneske er samtidig at se, at det er han ikke for sig selv eller for sin egen skyld, men det er han helt og udelukkende for de menneskers skyld, der gennem deres overtrædelse ikke mere er sande mennesker. Den retfærdighed, som kommer til syne hos Kristus, kommer til syne ikke som en krævet, men som en skænket retfærdighed. Men det vil sige, at i mødet med Kristus ser mennesket på samme tid sig selv som en synder og en retfærdiggjort, aldrig det ene uden det andet. At være sådan stillet i forhold til Kristus er retfærdiggørelse af tro. Retfærdiggørelse af *tro alene* er altså det samme som retfærdiggørelse ved *Kristus alene*.

Denne retfærdiggørelse medfører nu ikke, at mennesket finder en retfærdighed i sig selv som en ny egenskab eller natur, der gradvist vokser og udvikles. Mennesket finder ikke Kristi retfærdighed i sig, men det finder sin retfærdighed i Kristus. Dette er igen ikke at forstå sådan, at mennesket egentlig burde kunne finde en større eller mindre retfærdighed i sig selv, men da det beklageligvis ikke kan det, må det holde sig til den, det finder hos Kristus og nøjes med den. Men selve det at søge retfærdigheden i sig selv er synden, det er forsøget på at smugle retfærdigheden ind under syndens forklædning. For synden består i at ville have sit livs holdepunkt, eller dog en del af det i sig selv. At søge efter retfærdigheden i sig selv, som egen præstation, er derfor det samme som at finde synden; denne søgen er i sig selv synden, og tilsvarende består retfærdiggørelsen i, at menneskets blik rettes helt bort fra det selv, hen imod en anden, imod Kristus, imod Gud. At mennesket således frigøres fra sig selv er det under, som set fra forskellig side kan betegnes som genfødslen, nyskabelsen, opstandelse, forsoning og retfærdiggørelse.

Katolsk og luthersk opfattelse

Vi nærmer os her en gammel kontrovers mellem det lutherske og det katolske. Luther lærte, at det retfærdiggjorte menneske samtidig var en retfærdig og en synder (*simul justus et peccator*), ikke delvis retfærdig og delvis synder, heller ikke undertiden retfærdig og undertiden synder, men på samme tid helt synder og helt retfærdig. For så vidt som mennesket søgte efter retfærdigheden hos sig selv, fandt det ikke andet end synd, ja selve det at søge efter noget i sig selv som holdepunkt eller udgangspunkt var synden, hovmodet. Men for så vidt mennesket søgte sin retfærdighed i Kristus, fandt det ikke andet end retfærdighed, i troen på ham var mennesket ikke andet end retfærdigt. Retfærdiggørelsen betød altså ikke, at mennesket i sig selv fandt en *ny* natur under udvikling, men at det fandt sig selv i en helt *ny situation*, nemlig den nye situation, det er for den fordømte at være tilgivet, for den forkastede at være accepteret. Mennesket er ikke mere under vreden, men under nåden, som man plejer at sige det.

Fra katolsk side har man indvendt, at efter en sådan lære bliver mennesket ikke virkelig retfærdiggjort. Nåden reduceres i den lutherske retfærdiggørelseslære til en blot og bar frifindelsesdom over mennesket, mens mennesket selv forbliver den samme; det har ingen anden retfærdighed end den »fremmede« tilregnede retfærdighed. Efter den katolske opfattelse er nåden ikke kun Guds nådige sindelag over for mennesket (*favor Dei*), men den er også en *ny natur*, som indgydes og udvikler sig i mennesket (*gratia infusa*) og gradvist forandrer det. Man misforstår imidlertid sagen, hvis man tror, at forskellen mellem det lutherske og det katolske er, at efter luthersk lære sker der ingen forandring med mennesket, det får ingen *ny natur*, mens det efter katolsk lære får en sådan *ny natur*. Hovedsagen for den lutherske opfattelse er ikke at benægte, at mennesket forandres eller får en *ny natur*, men at hindre at spørgsmålet kommer frem i første række på linie med spørgsmålet om nåden; for selve det at stille dette spørgsmål udspringer af interessen for at finde noget hos mennesket selv at bygge på. Retfærdiggørelsen består efter luthersk opfattelse netop deri, at menneskets blik endegyldigt vendes bort fra det selv og hen imod Kristus; men hvordan kan spørgsmålet om, hvorvidt mennesket får en *ny natur* eller *ny moralsk kvalitet* så overhovedet stilles i denne forbindelse? Det ville jo igen være at rette blikket mod sig selv og altså være i modstrid med selve retfærdiggørelsen. Efter luthersk opfattelse er nåden ganske rigtigt Guds nådige sindelag, men

ikke som et »kun«. Det er jo ikke en eller anden nådigherre, men det er *Gud*, der er nådig, og det forandrer alt for mennesket, så det simpelthen bliver en meningsløshed at spørge om andet, om man nu også derigennem får en anden og bedre natur. Til at tro på nåden hører også at overlade dette spørgsmål til nåden. Så snart et menneske bygger det evige liv på en egenskab eller kvalitet hos sig selv, også selvom denne kvalitet skulle være virket af *Gud*, drejer det sig ikke mere om retfærdiggørelse af tro, men mennesket har igen betrådt den gamle vej, der hedder retfærdiggørelse ved gerninger.

Et eksempel kan belyse sagen. Når en forelsket får vished om den elskedes genkærlighed, måske efter længere tids tvivl og uvished, er hele hans situation pludselig blevet en anden, alt er blevet anderledes, verden omkring ham er ikke mere den samme, og sig selv kan han også dårligt nok genkende, ikke fordi han har opdaget noget nyt i sig selv, men fordi han er elsket af den elskede. Hvis han nu, for at få det fulde udbytte af situationen, retter opmærksomheden mod sig selv og spørger, om han nu også virkelig er blevet anderledes, og i hvilken grad og på hvilken måde han er blevet det, så vil han dermed have fordærvet alt. Enten han nu fandt en »ny natur« i sig selv eller ej, havde han ved selve det at rette opmærksomheden og interessen i den retning, taget den elskedes kærlighed forfængelig. Fra at være det ene afgørende var den nu blevet til en anledning for noget andet, som var lige så vigtigt, eller måske endnu vigtigere. Og hvad mere var, det nye vilde dermed være borte, for det udsprang jo af visheden om den elskedes kærlighed og bestod i helt at være orienteret imod den elskede og ud fra den elskedes kærlighed.

Således består retfærdiggørelsen efter luthersk opfattelse i, at mennesket bliver helt orienteret ud fra *Guds* kærlighed. Den nyorientering kan mennesket ikke selv tilvejebringe og skal netop heller ikke, for så var det jo igen orienteret ud fra sig selv; men den bar *Gud* allerede bragt mennesket igennem Kristus og ved at henvise mennesket helt til ham. Men dermed er også spørgsmålet om forekomsten af en »ny natur« udelukket. Det eneste, mennesket forvisses om ved at se på sig selv, er, hvor aldeles ufortjent retfærdiggørelsen er.

Tro og gerninger

Et lignende forhold gør sig gældende i spørgsmålet om forholdet mellem tro og gerninger. Om de gode gerninger siger Luther, at det er umuligt, at troen er uden gode gerninger. I troen er det nøjagtigt lige så umuligt ikke at gøre gode gerninger, som det er umuligt selv at konstatere dem. For troen består jo i helt at være orienteret bort fra sig selv og i stedet være orienteret imod ens næste ud fra Guds kærlighed. Og alt, hvad et menneske gør (og der er jo intet øjeblik, hvor et menneske ikke gør noget), når det er således orienteret, kan ikke være andet end godt. »Vi indrømmer,« siger Luther, »at gode gerninger skal følge troen, eller rettere ikke skal følge, men følger af sig selv, ligesom et godt træ ikke skal frembringe gode frugter, men af sig selv frembringer dem.« Dette betyder ikke, at sådanne gerninger gøres i en art bevidstløshed eller i en følelse af overstrømmende spontaneitet. Troen medfører ikke, at mennesket i mindre grad end før må træffe sine afgørelser mellem forskellige muligheder, ej heller at den troende i givet fald mindre end enhver anden må overvinde sig selv til at gøre en bestemt ting. I den henseende er intet forandret. En gerning er ikke god, fordi den gøres af lyst, eller fordi den gøres af ulyst, heller ikke fordi den stemmer overens med en bestemt norm eller gør så og så megen nytte, udspringer af det og det motiv. Det, som gør en gerning god, er, at den midt igennem alt dette udspringer af troen. Den mindste og mest ubetydelige handling er en god gerning, når den gøres i tro, og den største og mest heroiske handling er ikke en god gerning, når den ikke gøres i tro (jfr. Rom. 14,23).

Véd et menneske da, hvornår det har gjort en gerning i tro, og hvornår det ikke har gjort den i tro? Det kan et menneske ifølge sagens natur ikke vide. At søge en sådan viden eller sikkerhed er i modstrid med selve troens væsen. Netop fordi det alene er troen, der afgør, om en gerning er god eller ej, kan mennesket selv aldrig afgøre det. Troen selv hindrer et menneske deri.

At tro er at vide sig elsket blot ved at være til, ikke ved at være sådan og sådan, men blot ved at være til. At tro er med andre ord at leve som en skabning (jfr. s. 113), »og den, der er således elsket, at han er elsket af Gud, behøver ikke mere at elske sig selv« (G. Ebeling), men det vil sige, at i troen er et menneske berøvet enhver undskyldning for at elske sig selv. I stedet for undskyldninger har det fået Kristus at tro på, ikke som en undskyldning, men som tilgivelsen, som tilgivelsen for den, der er uden undskyldning. Elsker den troende da sin næste? Det ved han intet om. Han ved

kun, at han ingen undskyldning har for ikke at gøre det. Og at han alligevel er elsket for Kristi skyld. Netop som den, der er elsket sådan, har han ingen undskyldning, og netop som den, der er uden undskyldning, er han elsket sådan, d. v. s. retfærdiggjort af tro.

Litteratur: Regin Prenter: Protestantismen i vor Tid, 1957 s. 27-47. – Hal Koch: Martin Luther, 1958 s. 34-60. – Otto Møller: Tro og Gerninger, 1900. – N. Otto Jensen: Luthers Gudstro, 1959, s. 81-101. – Leif Grane: Protest og konsekvens, 1968, især s. 71-103.